

U 61/2023 vp

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi eurooppalaisen vammaiskortin ja eurooppalaisen vammaisten henkilöiden pysäköintiluvan vahvistamisesta (COM(2023) 512 final)

Perustuslain 96 §:n 2 momentin perusteella lähetetään eduskunnalle komission Euroopan parlamentille ja neuvostolle 6.9.2023 antama eurooppalaisen vammaiskortin ja eurooppalaisen vammaisten henkilöiden pysäköintiluvan vahvistamista koskeva direktiiviehdotus.

Helsingissä 19.10.2023

Sosiaali- ja terveysministeri Kaisa Juuso

Neuvotteleva virkamies Maija Iles

12.10.2023

EHDOTUS EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVIKSI KOSKIEN KAIKISSA EU-MAISSA VOIMASSA OLEVAA EUROOPPALAISTA VAMMAISKORTTIA JA EUROOPPALAISTA VAMMAISEN HENKILÖN PYSÄKÖINTILUPAA

1 Ehdotuksen tausta ja tavoitteet

Komissio antoi 6 päivänä syyskuuta 2023 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi koskien eurooppalaista vammaiskorttia ja vammaisten henkilöiden pysäköintilupaa (COM(2023) 512 final).

Eurooppalaisen vammaiskortin kehittäminen on yksi seitsemästä EU:n vammaisten henkilöiden oikeuksien strategian 2021-2030 mukaisista lippulaivahankkeista. Strategian tavoitteena on varmistaa vammaisten henkilöiden täysipainoinen osallistuminen yhteiskunnan toimintaan.

Suomi on ollut yksi vammaiskortin kahdeksasta pilottimaasta ja kannattanut kortin laajentamista kaikkiin EU:n jäsenmaihiin.

Ehdotuksella edistetään vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen (SopS 26 ja 27/2016; vammaisyleissopimus) täytäntöönpanoa EU:ssa. EU ja kaikki sen jäsenvaltiot ovat vammaisyleissopimuksen sopimuspuolia. Ehdotus on myös linjassa Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilariin sisältyvien yhtäläisten mahdollisuuksien ja vammaisten osallistamisen periaatteiden kanssa.

Ongelmana on tällä hetkellä se, että vammaisten henkilöiden matkustaessa eri EU-maissa, heidän kansallisesti myönnettyjä kortteja tai todistuksia ei tunnusteta toisissa jäsenmaissa, eivätkä he silloin välttämättä saa kohdemaassa vammaisille henkilöille myönnettyä erityiskohtelua. Ehdotuksen tavoitteena on helpottaa vammaisten henkilöiden oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen varmistamalla, että he voivat yhdenvertaisesti nauttia erityiseshdoista, positiivisesta erityiskohtelusta ja pysäköintioikeuksista vieraillessaan toisessa jäsenvaltiossa. Sekä vammaiskortti että pysäköintilupa tunnustettaisiin kaikkialla EU:ssa.

2 Ehdotuksen pääasiallinen sisältö

Komissio ehdottaa eurooppalaisen vammaiskortin käyttöönottoa ja nykyisen vammaisille henkilöille tarkoitetun eurooppalaisen pysäköintiluvan vahvistamista kaikissa jäsenmaissa.

Eurooppalainen vammaiskortti olisi tunnustettu todiste vammaisuudesta kaikkialla EU:ssa, ja sillä saisi yhtäläiset erityiseshdot ja -kohtelun julkisissa ja yksityisissä palveluissa, kuten liikenteessä, kulttuuritapahtumissa, museoissa, urheilu- ja vapaa-ajankeskuksissa tai huvipuistoissa kuin kyseisessä maassa asuvat henkilöt, joilla on siellä tunnustettu vammaisasema.

Pysäköintilupa oikeuttaisi maassa vierailevan vammaisen henkilön, jolla on oman maansa myöntämä eurooppalainen pysäköintilupa, yhtäläiseen erityiskohteluun pysäköintiehdossa ja -paikoissa. Ehdotus sisältää yhteiset säännöt ja edellytykset, jotka koskevat eurooppalaisen vammaisten henkilöiden pysäköintilupaa. Ehdotus sisältää myös yhteisen mallin, jota kaikkien

jäsenvaltioiden on käytettävä ja joka korvaa kaikki olemassa olevat kansalliset vammaisten henkilöiden pysäköintiluvat.

EU:n vammaisten henkilöiden pysäköintilupa luotiin vuonna 1998 neuvoston suosituksella (98/376/EY; annettu 4.5.1998), jolla perustettiin yhdenmukaisen EU:n mallin mukainen pysäköintilupa. Lupa on laajasti käytössä kaikissa jäsenvaltioissa. Luvan käytössä on kuitenkin havaittu ongelmia, jotka liittyvät esimerkiksi luvan tunnustamiseen toisessa jäsenvaltiossa. Myös pysäköintiluvan muotoon, ulkoasuun ja täytäntöönpanoon liittyvät kansalliset erot ovat vaikeuttaneet luvan käyttöä ja valvontaa. Ehdotuksella luotaisiin yhteinen standardoitu malli euroopalaiselle pysäköintiluvulle.

Vammaiskortin ja pysäköintiluvan käyttö toisessa jäsenmaassa olisi rajattu lyhytaikaiseen vierailuun tai oleskeluun. Kortit myöntäisi kansallinen toimivaltainen viranomainen.

Vammaiskortti ja pysäköintilupa olisivat alkuun fyysiset kortit, jotka olisivat yhdenmukaiset kaikissa jäsenmaissa. Myöhemmässä vaiheessa otettaisiin käyttöön myös digitaalinen kortti.

Direktiiviä sovellettaisiin lähtökohtaisesti tilanteisiin, joissa yksityiset toimijat tai viranomaiset kansallisesti tarjoavat vammaisille henkilöille erityisehtoja tai erityiskohtelua soveltamisalaan kuuluvien kaupallisten palvelujen ja liikenteen sekä toimintojen ja järjestelyjen saatavuuden osalta. Direktiiviä ei sovellettaisi sosiaaliturvaan. Erityiskohtelu voisi olla esimerkiksi alennuksen tai ilmaisen sisäänpääsyn tarjoamista.

Direktiivi jättäisi kansallisesti määriteltäväksi kortin ja luvan myöntämiskriteerit. Kansallisesti tai toimijakohtaisesti jäisi määriteltäväksi myös se erityiskohtelu, johon kortti ja lupa oikeuttaisivat.

3 Ehdotuksen oikeusperusta ja suhde suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteisiin

Direktiiviehdotuksen oikeusperustana ovat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 53 artiklan 1 kohta (sijoittautumisoikeus) ja 62 artikla (palvelut), koska ehdotuksessa annetaan kortinhaltijoille oikeus erityisehtoihin ja -kohteluun, kun he käyttävät palveluja yhdenvertaisesti kohdejäsenvaltion vammaisten henkilöiden kanssa.

Oikeusperustana on myös SEUT 91 artikla (liikenne), koskien erityisehtojen ja -kohtelun käyttöä liikennepalveluissa pysäköinti mukaan lukien. Lisäksi oikeusperustana on SEUT 21 artiklan 2 kohta (syrjintäkielto ja unionin kansalaisuus), koskien sen oikeuden helpottamista, että unionin kansalaiset voivat vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella.

Euroopan parlamentti ja neuvosto antavat säädöksen tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Neuvosto päättää asiasta määränemmistöllä.

Ehdotuksella on useita toisiinsa liittyviä tavoitteita, jotka koskevat useita politiikkalohkoja, kuten palveluja, liikennettä ja vapaata liikkuvuutta. Näin ollen eri oikeusperustojen käyttö on komission mukaan asianmukaisin ja tarkoituksenmukaisin tämän aloitteen tavoitteiden kattamiseksi.

EU-tuomioistuimien on vakiintuneesti katsonut, että unionin lainsäätäjän olisi mahdollisuuksien mukaan pyrittävä aina käyttämään vain yhtä oikeusperustaa. Kahden tai useamman rinnakkaisen oikeusperustan käyttäminen on poikkeuksellinen ratkaisu. Se on EU-tuomioistuimen mukaan mahdollista silloin, kun on kyse toimesta, jolla on useampi samanaikainen tarkoitus tai

sillä on useita osatekijöitä, joita ei voida erottaa toisistaan ja joista mikään ei ole toiseen nähden toisarvoinen ja välillinen. Lisäksi useamman oikeusperustan käyttäminen edellyttää sitä, että ne ovat päätöksenteko-menettelyistään keskenään yhteensopivia.

Valtioneuvoston alustavan arvion mukaan yllä kuvatut edellytykset täyttyvät. Oikeusperustat ovat myös keskenään yhteensopivia, sillä niissä noudatetaan samaa päätöksentekomenettelyä. Valtioneuvoston alustavan arvion mukaan direktiiviehdotuksen oikeusperustaa voidaan pitää asianmukaisena.

Toissijaisuusperiaatteen osalta havaituilla ongelmilla on komission mukaan rajat ylittävä ulottuvuus, jota jäsenvaltiot eivät voi yksin ratkaista. Komissio katsoo, että jäsenvaltiot eivät voi riittävällä tavalla saavuttaa tämän ehdotuksen toisiinsa liittyviä tavoitteita itsenäisesti, vaan ne voidaan saavuttaa paremmin EU:n tasolla. Siksi tarvitaan EU:n tason toimia.

Komissio katsoo, että suhteellisuusperiaatteen osalta ehdotuksen muoto ja sisältö eivät ylitä sitä, mikä on tarpeen ja oikeasuhteista tavoitteiden saavuttamiseksi. Molemmille korteille asetetaan yleiset, yhteiset säännöt ja yhteinen malli. Kansalliset erot, olosuhteet ja käytännöt huomioon ottaen itse vammaisuuden arviointi ja kortin myöntäminen sekä erityiskohtelun määrittely, on jätetty jäsenvaltioiden tehtäväksi, jollei unionin oikeudessa toisin säädetä.

Valtioneuvoston alustavan arvion mukaan ehdotus on toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden mukainen.

4 Ehdotuksen vaikutukset

4.1 Komission vaikutusarviointi

Komissio on arvioinut useita eri vaihtoehtoja asetetun tavoitteen saavuttamiseksi. Ehdotettua direktiiviä pidettiin vaikutusarvioinnin perusteella soveltuvana, oikeasuhteisena ja tehokkaana välineenä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Taustalla vaikuttavat kokemukset, joita on saatu eurooppalaisen vammaiskortin piloteista sekä eurooppalaisesta pysäköintiluvasta. Lisäksi ehdotukseen on sisällytetty näkemyksiä äskettäisestä julkisesta kuulemisesta, jonka yli 3 300 vastauksesta 78 prosenttia saatiin vammaisilta henkilöiltä. Vaikutusarvioinnissa käytiin läpi muun muassa vaihtoehto, jossa vammaiskortti ja pysäköintikortti yhdistettäisiin, mutta se hylättiin epätarkoituksenmukaisena.

Komission arvion mukaan ehdotuksella olisi myönteisiä vaikutuksia Euroopan unionin perusoikeuskirjassa tunnustettuihin oikeuksiin. Arvion mukaan vaikutukset ympäristöön, kilpailukykyyn ja yritysten hallinnollisiin kustannuksiin olisivat vähäisiä.

4.2 Vaikutukset Suomen lainsäädäntöön

Suomi on ollut pilottimaana EU:n vammaiskorttihankkeessa. Pilotin aikana kortin myöntäminen ei ole perustunut lakiin ja sen myöntämisestä ovat vastanneet vammaisjärjestöt. Direktiivin täytäntöönpano vaatii mahdollisesti uutta kansallista lainsäädäntöä vammaiskortin osalta.

Suomessa on käytössä liikkumisesteisen pysäköintitunnus. Pysäköintitunnuksesta ja sen myöntämisestä säädetään tieliikennelaissa (729/2018). Direktiivin täytäntöönpanon arvioidaan mahdollisesti aiheuttavan tarvetta muuttaa tieliikennelain pysäköintitunnusta koskevia säännöksiä. Tieliikennelaki sisältää säännökset pysäköintitunnuksen myöntämisestä, peruuttamisesta ja

käytöstä, mutta laissa ei ole tällä hetkellä säännöksiä esimerkiksi tunnuksen ulkonäöstä tai tiedoista. Tieliikennelain 190 §:ssä säädetään pysäköintitunnuksen myöntämisestä, myöntämisen edellytyksistä ja peruuttamisesta.

Ehdotuksessa ei esitetä Suomen lainsäädäntöön vaikuttavia muutoksia pysäköintiluvan myöntämisen edellytyksiin. Pysäköintitunnuksen käytöstä säädetään tieliikennelain 39 §:ssä. Tieliikennelain 39 §:n 4 momentin mukaan liikkumisesteisen pysäköintitunnus on pysäköinnin ajaksi sijoitettava näkyvälle paikalle ajoneuvon tuulilasin sisäpuolelle siten, että se on ulkoapäin luettavissa. Mahdollinen digitaalinen pysäköintilupa voi aiheuttaa tarvetta arvioida tieliikennelain muuttamista myös tältä osin.

4.3 Taloudelliset vaikutukset

Komissio arvioi, että esityksellä ei ole suuria vaikutuksia EU:n budjettiin. Alustavan arvion mukaan ehdotuksella ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia myöskään yksityisille tai julkisille toimijoille, jotka tarjoavat direktiivin soveltamisalaan kuuluvia palveluita. Toimijat voivat itse määrittellä, mitä erityiskohtelua tarjoavat vammaisille henkilöille. Myöntäessään direktiivin soveltamisalaan kuuluvaa erityiskohtelua, tulee se eurooppalaisen vammaiskortin käyttöönoton myötä myöntää myös maassa vierailevalle toisen EU-maan kansalaiselle, jolla on vammaiskortti käytössään. Ehdotuksen myötä erityiskohteluun oikeutettujen määrä voi hieman kasvaa. Kokonaisuudessaan vaikutuksen arvioidaan kuitenkin olevan vähäinen.

Kortin tavoitteena on helpottaa vammaisten henkilöiden liikkuvuutta, ja siten erityiskohtelua tai –ehtoja tarjoavat toimijat voivat kortin käyttöönoton myötä saada enemmän näkyvyyttä ja asiakkaista.

Koska ehdotus ei suoraan johtaisi uusiin alennuksiin tai ilmaismatkoihin, joukkoliikennetoimijoiden osalta kyse olisi pääasiassa tiedottamisesta koskien sitä, että uudenlainen väline oikeuden todentamiseksi on otettu käyttöön. Ehdotuksen myötä erityiskohtelu laajentuisi koskemaan kaikkia EU-vammaiskortin haltijoita, jolloin mahdollisten alennusten tai muiden etujen saajien määrä voi hieman kasvaa. Kokonaisuudessa joukkoliikennerytyksiin kohdistuvien vaikutusten arvioidaan kuitenkin olevan vähäisiä.

Julkiselle taloudelle arvioidaan kohdistuvan kustannuksia ainakin vammaiskorttijärjestelmän uudistamisesta vastaamaan direktiivin vaatimuksia, kortin myöntämisestä, neuvonnasta ja tiedottamisesta. Kustannukset riippuvat tavasta, jolla direktiiviä päätetään kansallisesti toimeenpanna. Myöhemmässä vaiheessa käyttöönotettavan digitaalisen kortin käyttöönotto tuottaa myös jonkin verran kustannuksia.

Tällä hetkellä vammaiskorttitoimintaa toteutetaan Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskusten myöntämällä (STEA) avustuksella. Sitä varten on myönnetty Kehitysvammaisten Palvelusäätiölle avustusta, joka vuonna 2023 on 163 800 euroa.

Ehdotuksen mukaan eurooppalainen vammaisten henkilöiden pysäköintilupa myönnetään tai uusitaan fyysisenä lupana, ja sitä on täydennettävä myöhemmin digitaalisella muodolla. Ehdotuksen mukaan vammaisille henkilöille on annettava mahdollisuus käyttää joko digitaalista tai fyysistä lupaa tai molempia. Liikenne- ja viestintävirasto ei tällä hetkellä myönnä liikkumisesteisen pysäköintitunnuksia digitaalisena, vaan ainoastaan fyysisinä kortteina. Pysäköintitunnus postitetaan hakijalle. Ehdotuksessa on kuvattu digitaalista pysäköintilupaa hyvin rajallisesti. Taloudellisia vaikutuksia on mahdollista arvioida tarkemmin vasta sen jälkeen, kun tiedot digitaalisesta pysäköintiluvasta tarkentuvat.

Julkiselle taloudelle arvioidaan aiheutuvan kustannuksia fyysisen pysäköintikortin uudistamisesta ja sähköisen pysäköintikortin luomisesta. Kustannukset riippuvat tavasta, jolla pysäköintikortin digitalisointi tulee toteuttaa.

4.4 Muut vaikutukset

Ehdotuksella on jonkin verran vaikutuksia viranomaisten toimintaan riippuen siitä, miten esitys kansallisesti toimeenpannaan. Ehdotuksen mukaisesti toimivaltaiset viranomaiset myöntäisivät sekä vammaiskortin että vammaisen henkilön pysäköintiluvan. Vammaiskortin myöntämistä varten ei ole tällä hetkellä nimetty viranomaista. Tällä hetkellä Kehitysvammaisten Palvelusäätiön yhteydessä toimiva Vammaiskorttitoimisto myöntää kortin Kansaneläkelaitoksen todettua hakijalla olevan korttiin oikeuttava päätös erikseen määritellyistä korttiin oikeuttavasta palvelusta, etuudesta tai tukitoimesta.

Liikkumisesteisen pysäköintitunnuksen myöntämisestä vastaa nykyisin Liikenne- ja viestintävirasto. Jatkossakin jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset vastaisivat eurooppalaisten vammaisten henkilöiden pysäköintilupien myöntämisestä, uusimisesta ja peruuttamisesta kansallisten sääntöjensä, menettelyjensä ja käytäntöjensä mukaisesti.

Ehdotuksessa esitetään mallia, joka korvaisi kaikki olemassa olevat kansalliset vammaisten henkilöiden pysäköintiluvat. Jos olemassa olevat liikkumisesteisen pysäköintitunnukset tulisi korvata uusilla, aiheutuisi tästä kustannuksia Liikenne- ja viestintävirastolle. Pysäköintitunnuksia on tällä hetkellä noin 150 000.

Ehdotus voi helpottaa EU:n matkustajanoikeusasetusten soveltamista esimerkiksi matkustajilta tietyissä tilanteissa edellytettävän saattajan tarpeen arvioinnissa.

5 Ehdotuksen suhde perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksiin

Komissio on katsonut ehdotuksen vaikuttavan myönteisesti muun muassa seuraaviin Euroopan unionin perusoikeuskirjassa vahvistettuihin perusoikeuksiin: artikla 45 liikkumis- ja oleskeluvapaus, artikla 26 vammaisten sopeutuminen yhteiskuntaan, artikla 21 syrjäntäkielto, artikla 7 yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen sekä 8 henkilötietojen suoja.

Ehdotus edistää vammaisten henkilöiden perustuslain mukaisia perusoikeuksia. Perustuslain (731/1999) 6 § mukaisesti ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vammaisuuden, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Ehdotus edistää myös vammaisen henkilön ihmisoikeuksia. Yhdenvertaisuus on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen poikkileikkaava periaate. Vammaisyleissopimuksen 18 artiklan mukaisesti vammaisella henkilöllä tulee olla mahdollisuus liikkumisvapauteen. Se tulee varmistaa helpottamalla liikkumista sillä tavalla kuin ja silloin kun he haluavat ja järjestää siinä tarvittava kohtuullinen apu ja tuki.

Vammaisyleissopimuksen 30 artiklan mukaisesti vammaisilla henkilöillä on yhdenvertainen oikeus osallistua kulttuurielämään sekä virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan. On oleellista varmistaa tilojen ja palveluiden esteettömyys ja yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet.

6 Ahvenanmaan toimivalta

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 ja 27 §:ssä säädetään Ahvenanmaan maakunnan ja valtakunnan välisestä toimivallan jaosta. Vastuu Euroopan unionin lainsäädännön täytäntöönpanossa jakautuu itsehallintolaissa säädetyn toimivallanjaon mukaisesti. Maakunta vastaa Euroopan unionin säädösten täytäntöönpanosta siltä osin kuin asia itsehallintolain mukaan kuuluu sen toimivaltaan.

Ehdotus koskisi sekä yksityisten toimijoiden että viranomaisten tarjoamia ehdotuksen soveltamisalaan kuuluvia palveluja, toimintoja ja järjestelyjä.

Ehdotus sisältää alustavan arvion mukaan sekä valtakunnan että maakunnan toimivaltaan kuuluvia kokonaisuuksia ja vaatii vielä tarkempaa selvittämistä yhteistyössä Ahvenanmaan maakunnan kanssa.

Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 8 kohdassa säädetään yhdistyksiä ja säätiöitä, yhtiöitä ja muita yksityisoikeudellisia yhteisöjä sekä kirjanpitoa koskevan sääntelyn kuuluvan valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Näin ollen yksityisiin palvelun tarjoajiin kohdistuvat vaatimukset voidaan katsoa kuuluvan valtakunnan toimivaltaan. Toisaalta itsehallintolain 18 §:n 14 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövaltaa asioissa, jotka koskevat muun muassa kulttuuria, urheilua sekä kirjasto- ja museolaitosta.

Pysäköintilupaa koskeva ehdotus koskee tieliikennettä, joka Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n 21 kohdan mukaan kuuluu Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan. Koska tieliikenne kuten myös veneliikenne ja paikallisen meriliikenteen väylät kuuluvat Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan itsehallintolain 18 §:n 21 kohdan mukaan, myös vammaiskortti siltä osin, kun sitä paikallisessa julkisessa liikenteessä sovellettaisiin, kuuluu Ahvenanmaan toimivaltaan.

7 Ehdotuksen käsittely Euroopan unionissa

Direktiiviehdotuksen käsittely alkoi neuvoston sosiaalityöryhmässä esittelyllä 18.9.2023. Neuvottelut ovat puheenjohtajamaa Espanjalle prioriteetti ja tavoitteena on neuvoston yleisnäkemyks työllisyys-, sosiaalipolitiikka-, terveys- ja kuluttaja-asoiden neuvostossa 27.11.2023.

Euroopan parlamentissa ehdotuksen käsittelystä vastaa työllisyyden ja sosiaaliasioiden valiokunta (EMPL). Käsittely parlamentissa ei ole vielä alkanut.

8 Ehdotuksen kansallinen käsittely

Suomi on ennakkoaiheuttanut tehokkaasti EU:n vammaiskorttia koskevan säädösehdotuksen sisältöön vuoden 2023 aikana. Suomen ennakkoaiheuttamislinjaukset vammaiskorttiin käsiteltiin sosiaalijaoston (EU25) kokouksessa 6.3.2023 ja kirjallisessa menettelyssä 24.-28.3.2023 sekä liikennejaoston (EU22) kirjallisessa menettelyssä 24.-28.3.2023.

U-kirjelmän valmistelua on koordinoanut sosiaali- ja terveysministeriö. Valmistelussa on kuultu Ahvenanmaan maakuntaa, liikenne- ja viestintäministeriötä, opetus- ja kulttuuriministeriötä, työ- ja elinkeinoministeriötä, Vammaisfoorumi ry:tä ja Liikenne- ja viestintävirastoa.

Direktiiviehdotus esiteltiin sosiaalijaoston kokouksessa 14.9.2023.

U-kirjelmää on käsitelty sosiaalijaoston ja liikennejaoston kirjallisessa menettelyssä 27.-29.9.2023.

9 Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää tärkeänä EU-tason toimia, joilla edistetään YK:n vammaisyleissopimuksen toimeenpanoa. Suomen vammaispolitiikka perustuu perus- ja ihmisoikeuksiin ja niiden turvaamiseen. Perustuslain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti vammaispolitiikan kulmakivet ovat vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, osallisuus yhteiskunnassa ja päätöksenteossa, itsemääräämisoikeus, esteettömyys, oikeus itsenäiseen elämään sekä tarvittavat yksilölliset palvelut ja tuki.

Valtioneuvosto kannattaa eurooppalaisen vammaiskortin ja vammaisen henkilön pysäköintiluvan käyttöönottoa kaikissa jäsenmaissa. Niiden avulla voidaan edistää vammaisten henkilöiden vapaata liikkuvuutta EU:ssa.

Direktiivin ehdotettu soveltamisala on varsin laaja ja jossain määrin tulkinnanvarainen. Palvelujen osalta soveltamisalaan kuuluvat kaupalliset toiminnot (SEUT 57) ja henkilöliikenteen palvelut. Valtioneuvosto katsoo, että direktiivin soveltamisalaa olisi hyvä neuvottelujen edetessä tarkentaa. Lähtökohtaisesti maassa lyhytaikaisesti vierailevien tai oleskelevien henkilöiden kannalta keskeiset palvelut tulivat katetuksi vammaiskortin pilottihankkeessa käytössä olleella soveltamisalalla, joka kattoi liikenteen, kulttuurin, vapaa-ajan ja urheilun. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että sekä sosiaali- että terveyspalvelut rajataan soveltamisalan ulkopuolelle.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ehdotus ottaa huomioon jäsenmaiden erilaiset järjestelmät ja lähestymistavat vammaisuuden määrittelyyn ja palveluiden ja etuuksien myöntämiseen. On hyvä, että direktiivi jättää vammaisuuden arvioinnin kansalliseen toimivaltaan.

Vammaisuus on määritelty direktiivissä YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti. Sen mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on ”sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.” Tämä vammaisuuden määritelmä ottaa huomioon ympäristön esteet ja sen, että vammaisuus määrittyy suhteessa niihin.

Suomen kansallisessa lainsäädännössä ei ole yhtä vammaisuuden määritelmää. Eri palveluissa ja etuuksissa on erikseen määritellyt kriteerit tai myöntämisedellytykset. Esimerkiksi vammaispalveluissa palveluntarvetta arvioidaan yksilöllisesti suhteessa haettuun palveluun, jolloin huomioidaan yksilöllisen tarpeen lisäksi vammaisyleissopimuksen mukaisesti myös vamman ja ympäristön suhde.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että esitys huomioi ja mahdollistaa edellä mainitut kansalliset lähtökohdat. On tärkeää, että direktiivillä luotava vammaiskorttijärjestelmä on YK:n vammaisyleissopimuksen vaatimusten mukainen ja vammaiskortin saa vammaisyleissopimuksen tarkoittamat vammaiset henkilöt kansallisesti määriteltyjen kriteerien tai tarpeenarvioinnin perusteella. Sujuvan kansallisen toimeenpanon varmistamiseksi direktiiviehdotuksessa on hyvä huomioida, että kaikissa jäsenmaissa ei ole palvelujärjestelmässä määriteltyä yleistä vammaisstatusta, jonka perusteella palvelut, etuudet ja tukitoimet myönnettäisiin.

Suomen vammaiskorttipilotissa korttiin on sisällytetty A-symboli osoittamaan henkilön tarvitsevan avustajaa. Käytännössä monet palveluntarjoajat tarjoavat avustajalle ilmaisen sisään-

pääsyn silloin, kun henkilöllä on A-merkinnällinen vammaiskortti. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että tämä ominaisuus voidaan säilyttää myös direktiiviä toimeenpantaessa. A-merkinnän käyttöönotto kaikissa maissa yhtenäisesti voisi edistää yhdenvertaista kohtelua matkustettaessa jäsenmaasta toiseen ja poistaa palveluntarjoajien huolta kortin väärinkäytöstä.

Vammaiskortista ja sen käyttökohteista eri maissa on tärkeää olla saatavilla tietoa esteettömästi, helposti ja kattavasti.

Valtioneuvosto katsoo, että vammaiskortin toimeenpanoon liittyvät yksityiskohdat, kuten voimassaoloaika ja myöntämisedellytykset, on tarkoituksenmukaista jättää kansallisesti määriteltäväksi. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että vammaiskortilla saatava erityiskohtelu jää kansallisesti tai toimijakohtaisesti määriteltäväksi.

Valtioneuvosto kannattaa ehdotuksen tavoitetta eurooppalaisen vammaisten henkilöiden pysäköintiluvan yhdenmukaisemmasta vastavuoroisesta tunnustamisesta luvanhaltijan matkustaessa tai vieraillessa toisessa jäsenvaltiossa.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että pysäköintilupa sisältää vain luvan myöntämisen kannalta välttämättömät luvanhaltijan henkilötiedot.

Valtioneuvosto katsoo, että ehdotettu eurooppalaisen vammaisten henkilöiden pysäköintiluvan yhtenäinen malli on kannatettava, mutta osa sisällön yksityiskohdista, kuten kuva ja allekirjoitus, tulisi jättää vapaaehtoisiksi tai kansallisesti päätettäviksi. Tämä mahdollistaisi joustavammat käytännöt pysäköintiluvan sähköiselle hakemiselle. Valtioneuvosto pitää tärkeänä ylläpitää sähköisten palveluiden saatavuutta pysäköintikortin kohderyhmä huomioiden.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että direktiivin täytäntöönpanotoimia varten varataan riittävästi aikaa.